

МУГАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 5/3 - 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия аъзалары:
Маъсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлкин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Аскар ДЖУМАШЕВ
Гўлнара ЖУМАШЕВА
Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ
Аскарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Саодат ТОШТЕМИРОВА
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы

Ўзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сўз хэм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Мугаллим ҳәм ўзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген маглыўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ӘДЕБИЯТ

Темирбекова А.О. Из истории исследования междометий	4
---	---

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Примбетов Қ.Т. Қорақалпоғистондаги архитектура ёдгорликлари ва миллий мерослар орқали талабаларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг аҳамияти	13
Kadirova Sh.A. Bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda kompetentli-yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning nazariy aspektlari	16
Исағалиева С. Ўқувчилар функционал саводхонлигини шакллантириш педагогик муаммо сифатида	19
Султаниязов М.Б. Глобаллашув жараёнида юксак маънавиятли шахс тарбиясида миллий тарбия имкониятларидан фойдаланиш йўллари	22
Karamatova D.S. Zamonaviy ekologik ta'lim mazmunida integrativ yondashuvni ta'minlash	26
Муродова У.Д. Педагогикада дидактиканинг асосий категориялари	30
Султаниязов М.Б. Глобаллашув жараёнида юксак маънавиятни талаба-ёшлар онгига сингидиришнинг педагогик технологиялари	33
Mirxalilova N.A. TIMSS xalqaro tadqiqoti va uning ahamiyati	36
Курбанова А.Т. Талабаларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда ахборот технологияларининг ўрни	40
Мирзаева Н.А. Рақобатбардош педагог - биологларни тайёрлашда STEAM таълимининг долзарблиги	44
Quzmanova G.B. Ijtimoiy tarmoqlarning o'smir yoshidagi o'quvchilarning ijtimoiylashish jarayoniga ta'siri	49
Умаров А.С. “Бадиий таълим ва Art marketing” жараёнини бошқаришда кластер ёндашувининг аҳамияти	52
Халияров Ж.Х. Мактаб ўқувчиларда энергия тежамкорлик маданиятини шакллантириш ва ривожлантириш методикаси	58
Бердиев Б.Р. Конвенционал ёндашув асосида талабаларда мустақил таълимни ташкил этиш ва унинг самарадорлик натижалари	62
Qosimova G.I. Ta'limni raqamlashtirish va o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi bo'yicha o'quv qo'llanmasini loyihalash tamoyillari	70
Матякубов К.К. Технологик таълимнинг ривожланиш тадрижи: зарурат ва эҳтиёж ҳам тадқиқ	73
Bekqulov Q.Sh. Chizma geometriya fanini talabalarga o'rgatishda integratsiyani qo'lab dars samaradorligini oshirish	78
Djumaeva M.M. Markaziy Osiyo mutafakkirlarining tabiiy fanlarni rivojlanishdagi xizmatlari	82
Матякубов К.К. Мактабларда технологик таълимни ташкил қилиш ва бошқаришнинг педагогик тамойиллари	88
Абдухаликова М. Использование информационных технологий и медиаобразования в профессиональной компетентности педагогов	95
Шамиева О.Р. Формирование личности современного студента – важнейшая задача высшей школы	98
Шарахматова А.К. Адаптация студентов к кредитно-модульной системе обучения	100

Примбетов К.Т. Эффективная организация духовно-нравственного воспитания студентов	103
Oromiddinov S.B. Problems of the practical application of innovative educational technologies	105

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Рахматова Ф.А. Шарқ мутафаккирлари асарларида ёш-авлодда мустақиллик, миллий онг, миллий мафкура, миллий тафаккур ғояларининг акс этиши	109
--	-----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Jumayev S.Z. Molekulyar biologiyani o'qitishda masala va mashqlardan talabalarning o'quv ijodiy faoliyatini tashkil etishda foydalanish	113
Усмонова М.Д. Рақамли таълим трансформация шароитида кимё таълимини модернизациялаш имкониятлари	118
Ахмедова У.Ё. Информатика машғулотларида муаммоли вазиятларни яратиш	120
Narbayev A.B. Umumta'lim maktablarida astronomiya fanining mediata'lim bilan integratsiyasi	125
Худойқулов Р.Қ. Олий таълим муассасаларида инновацион ёндашувлар асосида “Курилиш физикаси” фанини ўқитишда технологик компетентликни шакллантириш методикаси	130

БАСЛАҲУШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТАРБИЯ

Қаюмова Д.Н. Бўлажак тарбиячиларни инклюзив таълим шароитида касбий фаолиятга тайёрлаш технологиялари	134
Хурвалиева Т.Л., Исманова М.А. Болалар психологиясининг умумий масалалари	139
Sultanov M.M., Saydaliyeva L.M. Boshlangich sinf oquvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini tarixiy ong va tarixiy xotira asosida rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	143
Musaeva D.A. Daun sindromi bo'lgan bolalarni jismoniy reabilitatsiya qilishning asosiy usullari	148

ФИЗИКАЛИК ТАРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Toshpo'latov A.A. O'rta-maxsus bilim yurtlarida gimnastika vositalarini mazmuni va o'tkazish xususiyatlar	154
--	-----

РЕЗЮМЕ

В данной статье описывается насущная необходимость появления технологического образования, история его появления в образовании стран мира, процесс развития. Также были проанализированы роль, значение и направления развития технологического образования в системе непрерывного образования нашей страны. Определены приоритеты технологического образования.

SUMMARY

This article describes the urgent need for the emergence of technological education, the history of its appearance in the education of the countries of the world, the development process. The role, significance and directions of development of technological education in the system of continuous education in our country were also analyzed. The priorities of technological education are determined.

CHIZMA GEOMETRIYA FANINI TALABALARGA O'RGATISHDA INTIGRATSIYANI QO'LAB DARS SAMARADORLIGNI OSHRISH

Bekqulov Q.Sh.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: kamalak, shakil, prizma, spektr, nur, yorug'lik, diametr, to'g'ri chiziq, format, siklik egri chiziq.

Ключевые слова: радуга, форма, призма, спектр, луч, свет, диаметр, прямая, формат, циклическая кривая.

Key words: rainbow, shape, prism, spectrum, light, light, diameter, straight line, format, cyclic curve.

Kirish. Yurtimizda qabul qilinayotgan har bir o'zgarish chuqur asoslanib, uning yechimni nazarda tutadi va amal qiladi. Yoshlarga e'tibor kelajakka etibor bu iboraga har bir mahala oila ma'sulligi ahamiyatlidir. O'zbekiston Respublikasida yangi tashkil etilgan mahalla vazirligini ham misol keltirsak bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son farmoniga muvofiq etibor yanada kuchaydi. Yoshlarni bo'sh vaqitlarni mazmunli o'tkazish bilim olishi yo'naltirish, bo'sh vaqtni mazmunli, unumli o'tkazishdan iboratdi. Shu boisdan 3 yoshdan bog'chaga, 6 yoshdan maktabga o'qishi davlat tomonidan belgilangan, kiyingi talimlar ixtiyoriy ravishda tanlanadi va o'qiladi. Yosh avlodga yaratilgan bubday imkoniyatlarni oshirish, manaviyatni yuksaltirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son farmoni qabul qilindi. Yurtimizda qabul qilinayotgan har bir qaror va farmonlar taraqqiyotimizga qo'yilayotdan poydevordan iborat.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining ba'zilarida fanlar bir biriga uzviy bog'lanmaganligi o'qitish tizimida chalkashliklarga olib keladi. Masalan geometriya darsidagi shakillarni ba'zi o'qtuvchilar qo'lda chizishadi chizish asboblardan, lelanka ishlatmasdan yoki chizib ko'rsatishmaydi, bu esa shakillarni o'quvchilar tassavur qila olmaydi. Toshkent viloyati Chirchiq shahrida joylashgan 30 ta maktabga borib, darslarni taxlil qildik. Shulardan 10 tasida geometriya darsida doskada chizma chizg'ich 12 tasida qo'lda va boshqalarida bironta shakil ko'rsatilmadi. Bu esa chizmachilik fanini boshlang'ich tushunchasi va tayanchi yaxshi emasligidan dalolat beradi. Maktabda chizmachilik fani faqat ikki yil o'tiladi, u esa dars soatlari kamligidan dalolat beradi.

Biz sizlarga Chizmachilik fanini boshqa fanlar va tabiat xodisalar bilan bog'liqligini ko'rsatishga harakat qilamiz. Ko'p hollarda yomg'ir yog'ganidan kiyin ro'y beradigan

“kamalak” har bir insoni betibor qoldirmaydi. Lekin mutaxassisdan tashqari hech bir inson uning paydo bo‘lishini hech fikrlab ko‘rmagan. Kamalakning paydo bo‘lishi, yomg‘irdan kiyin havoda qoladigan suv zarralarining uchib, quyosh nuri sinishi oqibatida yuz beradigan tabiat xodisasidir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Kamalak tabiatning eng go‘zal hodisalaridan biridir, odamlar uning qanday hosil bo‘lishi haqida qadim zamonlardan beri bosh qotirib kelishadi. Hatto, qadimgi yunon faylasufi Aristotel-Arastu ham kamalakning sodir bo‘lishi sababini tushuntirib berishga uringan edi. Quyosh nuri yoki oddiy oq nur barcha ranglarni o‘zida jam etgandir. Siz qiya turgan ko‘zguning bir chetiga yoki sovun pufagi yuzasiga nur tushganini hech kuzatganmisiz? Oq nur turli ranglarga bo‘linib ketadi. Shunda biz qizil, zarg‘aldoq, sariq, yashil, ko‘k va binafsha ranglarni ko‘ramiz. Nurni turli ranglarga ajratuvchi narsa “prizma” deb ataladi. Hosil bo‘lgan ranglar o‘zaro birikib ketuvchi chiziqlar hoshiyasini hosil qiladi va bu “spektr” deb ataladi.

Kamalak ham katta egilgan spektr yoki yomg‘ir tomchilari orqali o‘tib sinadigan nurning rang-orang chiziqlaridan iborat tasmadir. Bu holda yomg‘ir tomchilari prizma vazifasini bajaradi. Tabiatda kamalak kuchli yomg‘ir yog‘ayotganda chiqadi. Bu vaqtda, bir tomondan yomg‘ir yog‘ayotgan, boshqa tarafdin esa quyosh charaqlab turgan bo‘ladi. Kamalakni ko‘rish uchun siz quyosh (orqangizda turishi kerak) va yomg‘ir (oldingizda yog‘ayotgan bo‘lishi kerak) siz ularning o‘rtasida

1-rasm.

2-rasm.

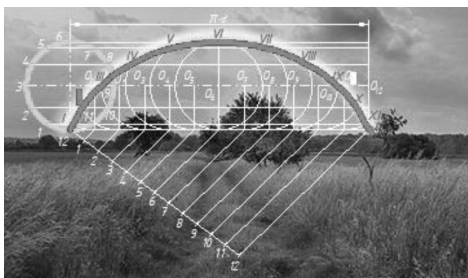
3-rasm.

4-rasm.

5-rasm.

6-rasm.

7-rasm.

bo'lishingiz lozim. Quyoshdan tushayotgan nurlar yomg'ir tomchilariga tushib spektr hosil qiladi. Quyosh, sizning ko'zlaringiz va kamalak markazi bir chiziqda bo'lishi kerak.

Muhokama va natijalar. Agar quyosh juda balandda bo'lsa: bunday to'g'ri chiziq o'tkazib bo'lmaydi. Shuning uchun ham kamalakni faqat ertalab yoki kechga yaqin kuzatish mumkin. Tonggi kamalak quyosh sharqdan nur sochayotgani va yomg'ir sizning g'arb tarafingizda yog'ayotganini ko'rsatadi. Tushdan keyingi kamalak esa Quyosh g'arbdan nur sochayotgani va sizning sharq tarafingizda yomg'ir yog'ayotganini bildiradi.

Psixologlar ta'kidlashlaricha, odamlar bunday tabiat mo'jizasini ko'rib hayratlanishlariga sabab, kamalak yorqinlikni, "baxtli" kelajakni olib kelguvchi narsadir. Texnik jihatdan qaranganda, kamalak atmosferada nur tomchi suv orasida o'tganda paydo bo'ladi, va nurning sinishi, biz hammamiz o'rganib qolgan, turli rangdagi egilgan arka hosil bo'lishiga olib keladi (1-rasm).

Kamalakni qorong'u tushishi bilan ham uchratish mumkin. Bunday holat oy kamalagi deb ataladi. Bunday vaziyatda, yorug'lik nurlari to'g'ridan-to'g'ri quyoshdan emas, oydan aks olganida vujudga keladi.

Odatda, u unchalik yorqin bo'lmaydi, chunki yorug'lik qanchalik yorqin bo'lsa, kamalak shunchalik rang-barang bo'ladi (2-rasm).

Diskni olingda, uni yaxshilab aylantiring, diskni ustida chang bo'lmasin. Uni tekislik ustiga yorug'lik ostiga yoki deraza oldiga qo'ying. Diskga qarab turing va kamalakdan bahra oling. Ranglar qanday harakatlanishini ko'rish uchun diskni aylantirib turing (3-rasm). Quyoshli kunda suv sepushga moslangan moslamani ishlating. Moslamadan chiqqan suv sachrashlar hosil qilgan holda suv sepushga moslangan tuynugini barmog'iz bilan yoping. Suv sepushga moslangan moslamani quyoshga qaratib qo'ying. Kamalakni ko'rmaguningizcha, sachrashlarga qarab turing (4-rasm). Kamalakning rangbarangligi

har qanday insonni o'ziga jalb qiladi, lekin uning tabiiy holda uchraganda shakli chizmachilikdagi Siklik egri chiziqlar o'xshash shakllar paydo bo'ladi. Kamalak tabiiy holda uchragan foto suratlardan bittasini taxlil qilamiz. Qizil rangdagi siklik egri chiziqni rasm ustiga olib kelsak to'g'ri keladi.

Xulosa. Ta'lim jarayonida uzviylikni bog'lanishi orqali o'quvchilarni barcha fanlardan ma'lum bir bilim ko'nikma olishlari ta'minlanadi. Bu esa kelajak avlodni yetuk kadr bo'lishiga o'zining munosib hissasini qo'shadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 24 yanvardagi Oliy Majlisa Murojaatnomasidan.
2. Boburmirzo, Kukiye., Achilov, Nurbek, Norboy o'g'li & Bekqulov, Quadrat, Shaydulloyevich. (2019). Technology for creating images in autocad. European Journal of Research and Reflection in Educational Science. 7 (12), 49-54-220.
3. Shaydulloyevich, B. K. (2020). Increasing students' graphic literacy through teaching the sciences of drafting and descriptive geometry. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (4), Part II, 75-78.
4. Achilov Nurbek Norboy o'g'li, Bekqulov Quadrat Shaydulloyevich, Ko'kiyev Boburmirzo Baxodir o'g'li & Jumayev Isroil Omandovlat o'g'li (2020). Methods of developing creative abilities in children. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (10), Part II, 151-153.
5. Bekqulov Quadrat Shaydulloyevich., Kukiye Boburmirzo Bahodir ugli., Avazova Guzal Rustambek qizi. (2020). The works in the framework of five initiatives at chirchik state pedagogical institute in tashkent region. EPRA International Journal of Research and Development, 5 (3), p. 411-412.
6. Boizaqova, S. A., Bekqulov Q.Sh. (2021). Ko'rinishlar mavzusini tushuntirishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyat. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(3), 96-101.
7. Ko'kiyev, J. S., Bekqulov Q.Sh. (2021). MUHANDISLIK GRAFIKASI FANLARINI BOSHQA FANLAR BILAN BOG'LIQLIGI. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(3), 34-39.
8. Bekqulov Q.Sh. (2021). Chizmachilik va chizma geometriya fanlarini o'qitish orqali o'quvchilarni grafik savodxonligini oshirish. «Экономика и социум» №10(89), С. 1314-1319.
9. Bekqulov Q.Sh. (2021). Ortogonal proyeksiyalarni qayta tuzish usullaridan foydalanib talabalarning fazoviy tassavurlarini rivojlantirish. «Экономика и социум» №10(89), С. 1314-1319.
10. Q.SH.Bekqulov. (2020) Chizmachilik va chizma geometriya fanlarini o'qitish orqali o'quvchilarning grafik savodxonligini oshirish. Maktab va hayot, № 2, 3-4.
11. Achilov N N., Ko'kiyev.B.B., Bekqulov.Q.Sh., Yaqqol atsvirlarni bajarishda AutoCAD dasturidan foydalanib loyihalash, Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 2, 122-125.
12. Quadrat Shaydulloyevich Bekqulov, Yig'ish chizmalarini detallarga ajratishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 1 (3), 321-325.
13. Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Chizmachilik fanidan o'quvchilarning fazoviy tasavvurini oshirishda tugallanmagan chizmalardan foydalanish. Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 3, 111-113.
14. Xalimov M., Bekqulov Q. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati. Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 3, 102-105.
15. Boizaqova Sh.A., Bekqulov Q.Sh. Ko'rinishlar mavzusini tushuntirishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyati. Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 3, 117-120.
16. Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Muhandislik grafikasi fanlarida talabalar chizma bajarishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar. Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 3, 107-111.
17. Bekqulov Q.Sh., Boizaqova Sh.A. Muhandislik grafikasi fanlarini boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Muғallim хам ўзликсиз билимлендириў, № 3, 113-117.

РЕЗЮМЕ

Maqolada fanlarni uzviylikni ta'minlanishi va uning yutuqlari haqida so'z boradi. Uzliksiz ta'lim tizimidagi fanlar bir-birini to'ldiruvchi hisoblanadi. Tabiiyat hodisalarida uchraydigan ayrim tasvirlarni chizmachilik fani bo'yicha qiyosiy tahlil qilindi.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится об интеграции наук и ее достижениях. Предметы в системе непрерывного образования дополняют друг друга. Проведен сравнительный анализ некоторых изображений, встречающихся в явлениях природы, в области рисунка.

SUMMARY

The article discusses the integration of science and its achievements. Subjects in the continuous education system are complementary to each other. A comparative analysis of some of the images of natural phenomena in the science of drawing.

MARKAZIY OSYO MUTAFFAKIRLARINING TABIIY FANLARNI RIVOJLANISHDAGI XIZMATLARI

Djumaeva M.M.

Nizomiy nomidagi TDPU Termiz filiali o'qituvchisi

Tayanch soʻzlar: matematika, geografiya, tabiatshunoslik, markaziy osiy.

Ключевые слова: математика, география, естественные науки, Средняя Азия.

Key words: mathematics, geography, natural sciences, Central Asia.

Asli ismi Abu-Nasr Muhammad ibn Uzlugʻ Tarxon fan olamida Forobiy nomi bilan mashhur. U dunyo faniga ham ijtimoiy-falsafiy, ham amaliy-tabiiy yoʻnalishda ulkan hissa qoʻshdi. Oʻz davridagi barcha fanlarni yaxshi bilganligi va ularni rivojlantirganligi uchun uning nomiga «Muallim as-soniy»- «Ikkinchi muallim» (Aristotel birinchi muallim) yoki «Sharq Arastusi» nomlari bilan shuhrat qozondi.

Al-Forobiy Sirdaryo boʻyidagi Forob-oʻrtor qishlogʻida tugʻildi. Oilasi turkiy qabiladan edi. Ilmga nihoyatda chanqoq yosh al-Forobiy dastlab maʼlumotni oʻz yurtida, keyin, Samarqand, Buxoro va Shoshda oldi. Keyinchalik ilm markazi Bagʻdodga keldi. Bu yerda barcha sohani jiddiy oʻrganadi. Maʼlumotlarga koʻra, buyuk olim oʻz davridagi 70 dan ortiq tilni bilgan. U juda oddiy turmush kechirgan: Damashqda bir bogʻda qorovullik qilib ilm bilan shugʻullangan. Umrining oxirida yana Damashqqa qaytib, shu yerda vafot etadi va «Bogʻas-sagʻir» qabristoniga dafn qilingan.

Olim umri davomida 160 dan ziyod asar yaratgan. U falsafa, matematika, logika (mantiq), tabiatshunoslik, astronomiya, huquq-shunoslik, tibbiyot, kimyo, filologiya, musiqa nazariyasi bilan shugʻullanadi.

Qomusiy olimning asarlari yoʻnalishiga qarab ikki guruhga boʻlinib oʻrganiladi:

1. Yunon faylasuflari va tabiatshunoslarining ilmiy merosini izhlash, targʻib qilish va oʻrganishga bagʻishlangan asarlar.

2. Ilm-fanning turli sohalariga oid mavzularda yozilgan asarlar.

Dunyo fanining rivojlanishida al-Forobiyning buyuk xizmatlaridan biri shundaki, u antik davr olimlari Platon, Aristotel, Evklid, Ptolomey, Porfiylarning asarlarini arab tiliga tarjima qildi, ularga sharhlar yozadi. Aristotelning barcha asarini tarjima qildi, ularning murakkab joylarini soddalashtirib, tabiat ilmining rivojiga hissa qoʻshdi. Shuningdek, Aristotel asarlarining targʻibotchisi ham boʻldi. Al-Forobiy faylasufning mantiqqa oid «Birinchi analitika», «Topika», «Kategoriya», «Metafizika», «Sofistika», «Poetika», Ptolomeyning «Almagest», Yevklid «Geometriya»sining baʼzi boblariga, Porfiriyning «Isagatika» nomli asariga sharhlar yozdi. Bunda olim yunoncha soʻzlar, ilmiy atamalarini tushunish oson boʻlishi uchun ularga maʼno jihatidan muvofiq keluvchi bir necha arab soʻzlarini ham keltirdi.

Al-Forobiyning ilmiy asarlarini M.Xayrullaev mazmuniga qarab 7 ta guruhga boʻldi:

1. Falsafaning umumiy masalalariga, yaʼni ilm-fanning umumiy xususiyatlari, qonuniyatlari va barcha sohalariga bagʻishlangan asarlar: «Masalalar manbayi», «Qonunlar haqida kitob», «Falak harakatining doimiyliги haqida» va boshqalar.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 5/3**
Нөкис — 2022

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 10.10.2022. Форматы 60x84^{1/16}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51